

Az előttem álló harminc napos alvásmegvonásnak mindjárt az első napján megértettem, hogy a szavak és csakis a szavak segítenek hozzá a meneküléshez, ahhoz, hogy kibírjam. Arra is rájöttem, hogy a szavakat fel és alá járkálás közben tudom bevésni, másképp nem megy. Ha fel és alá járkálok, miközben szavakat vések be, ki fogom bírni. Ha egyhelyben ülök, és órákig bámulom az őrtoronyból a betonpalánkon túli hepehupákat, nem fogom kibírni.

Márton László 51

KÁDÁR JÁNOS A MÜNNICH FERENC BEN

Soha életemben nem voltak nagyszabású felismeréseim. Ezúttal is csak annyit ismertem fel, hogy a kényszerálmatlanságnak és kényszerdidergésnek nem lehet általánosságokban ellenszegülni ilyen sokáig: harminc napig, esetleg tovább is. Valami kézzelfogható kell. Az én esetemben az ellenállásnak az a kézzelfogható formája, ha minden háromórás őrködés alatt legalább harminc ismeretlen szót bevéslek az elmémbe.

Harmincnél nem lehet kevesebb, mert akkor nem lenne hatékony az ellenállás, ötvennél többet nem érdemes erőltetni.

Persze, nemcsak magát a szót kell bevésnem, hanem főnév esetében a nyelvtani nemet és a többesszámú alakot, ige esetében a múlt idejű alakokat, az imperfektet és a perfektet is, vagyis harminc ismeretlen szóra csaknem háromszor annyi bevésendő adat jut.

Ha mindezt elmulasztom, akkor nem leszek képes szabadjutni attól a kérdéstől, hogy: kit és mit őrzök? Kinek és minek őrzésére hivatott az őrszolgálatot ellátó hadrafogott humán erőforrás, illetve maga az őrszolgálat, amely, mint a szabályzatból megtudtam, „kötött formájú harci feladat”? Például, ha a kettes támlához vagyok beosztva, kivel szemben őrzöm, védem a lőszerraktárat és a Csepel B-350-eket?

Ezt a kérdést nemcsak a valóságban volt lehetetlenség feltenni, hanem a személyiség önfelszámolásáról szóló, készülő regényben sem. Ha ez mégis lehetséges lett volna, akkor – legalábbis a készülő regényben – valamelyik tányérsapkás mellékszereplő kifejtette volna, hogy idejön a lőszerraktárhoz egy hippihuligán, és elvisz tíz rakasz éles lőszert. Továbbá idejön a Cséri-telepről a brazil kisebbség, és kiszereleli a Csepel B-350-ekből az akkumulátort.

„Hippihuligán” (egyben) és „brazil kisebbség” (külön): nem ilyen szavakhoz akartam eljutni. Csak éppen tudni szerettem volna, hogy mit őrzök és kikkel szemben. Végül már úgy sejtettem: a csillagokat őrzöm a derült, hideg téli égbolton, de kibiztosított géppisztollyal sem gátolhatom meg, hogy szürkületkor ellopja őket az a láthatatlan hadtápos tiszt, aki a húskonzerveket is

elsíbolja a raktárból, és a városban olcsón eladja szintén láthatatlan ÁFÉSZ-es haverjainak. Vajon a téli éjszaka csillagait kinek lehet olcsón eladni?

A szabályzat szerint az is a feladataim közé tartozott, hogy megakadályozzam az illegális eltávozásokat. „Állj, ki vagy?“, majd pedig „Állj, vagy lövök!“ felkiáltással vegyem elejét annak, hogy a sorállományú katonák átátszessenek a kerítésen, vagy átbújjanak alatta.

Csak hogy a Münnich Ferenc laktanyában alig voltak sorkatonák. Ezért is adott kölcsön minket a Zrínyi Miklós a Münnich Ferencnek. A Münnichben az úgynevezett „kopasz rigók“ alapképzése zajlott. A kopasz rigók első éves tisztái főiskolások voltak, és mindennap kaptak kimenőt, úgyhogy eszükbe sem jutott, hogy átbújjanak vagy átátszessenek. A csekély számú sorkatonára pedig vagy a kiképzésben vett részt, vagy a fogdabüntetését töltötte, és az őrszobán huszonegyezett, hacsak nem hatvanhatozott.

Erőltettem az agyamat: melyik az a népmese, amelyben az ébrenlétet a próbatétel? Úgy rémlett, hogy a szegényember legkisebb fia akkor nyerheti el a világszép királykisasszony kezét, ha éjszaka megőrzi az aranyalmákat a király kertjében a tolvajoktól, de ez csak akkor lehetséges, ha egy pillanatra sem alszik el. Rémllett egy másik mese is, amelyben a halott feleség életre kelne, ha megözvegyült férje ébren várna rá, és válaszolna a hazajáró lélek, vagyis az elhunyt asszony valamiféle fontos kérdésére.

Csak hogy a legkisebb fiú és a megözvegyült férj alszik. Ezek a mesehősök minden életbe vágó pillanatot átalusznak.

Bezzeg nem aludnának, ha mínusz húsz-huszonöt fokban, fényszóróktól megvilágítva járkálnának a lőszerraktár és a Csepel-B-350-esek között!

Az őrszolgálatban történő elalvás a legsúlyosabb vétkek egyikének számított. Hadbíróság járt érte, amennyiben az ügyeletes tiszt elalvás vétkén kapta rajta a katonát, és a vétekről tárgyi bizonyítékot szerzett. Hallottam egy mendemondát Bunda honvédről, aki úgy aludt az őrtoronyban, mint a bunda, az üti (ügyeletes tiszt) pedig felosont a létrán, és halálos néma csendben magához vette Bunda honvéd Automata Módosított Deszantfegyverét, ahogy a géppisztolyt hívták mifelénk, majd felébresztette, és közölte vele, hogy a nagyatyádi Fegyelmező Zászlóaljban fog élve elrothadni.

A mendemonda egy másik változata szerint nem is Bunda volt a neve, hanem Pörkölt, ugyanis egy hirtelen mozdulattal kitépte az üti kezéből a csúzlit, ahogy az AMD-t becézték a mi tájainkon, és agyonlőtte magát. Ezek után pedig úgy nézett ki az őrtorony padlója, mintha elejtettek volna egy nagy tányér pörköltet.

Egy harmadik változat szerint Pörköltnek volt anyja esze, hogy nem önmagát lőtte agyon az AMD-vel, hanem az ütit, így utóbbi személy szolgáltatta a szanaszét spriccelő pörkölt anyagát, a mi Pörköltünket pedig nem a golyó általi halál jótéteményében részesítették, hanem egyszerűen csak felakasztották.

Utóbb jöttem rá, hogy Bunda és Pörkölt rémületes árnyait is az idegen nyelvű szavak hártották el. A szavak egy gótbetűs könyvben, illetve egy kétkötetes nagyszótárban voltak megtalálhatók, ott élték a maguk életét. Az ő életük pedig úgy fonódott össze az enyémmel, hogy a váltások közötti pihe-nőidőben – amikor épp nem takarítottam, nem hoztam ételt a külső konyháról, és nem gyakoroltam sem a légiriadót, sem a fegyveres vegyi mentesítést – a gótbetűs szöveget igyekeztem kislabizálni, és valahányszor ismeretlen szóba ütköztem, azt kikerestem a nagyszótárban, majd pedig magyar jelentésével együtt felírtam egy papírlapra.

Ezt addig csináltam, amíg össze nem gyűlt harminc, néha negyven vagy negyvenöt ismeretlen szó. Nem kellett sokáig vadásznom rájuk: a gótbetűs szövegben valósággal hemzsegték az ismeretlen szavak, akár csak a Zrínyi Miklósban és a Münnich Ferenchen a Spinoza által hiposztazált tudatlan emberek.

Ha összegyűlt a kellő számú szó és magyar jelentés, a papírt félbehajtottam, és becsúszttattam az ingem alá. Még csak véletlenül sem a gázálarctáskába tettem, amelynek neve mifelénk „szimatszatyor” volt, mert a szimatszatyrot rendszeresen átvizsgálta vagy az üti vagy az őrpári. Éppen ezért a szavak által megkívánt rajzszöveget sem oda, hanem a zubbonyzsebbe raktam, a biztonság kedvéért nem is kettőt, hanem hármat-négyet. Amikor a felvezető kivitt a támlához, váltótársamat pedig – többnyire Alvinczit, néha Csombordit – visszakísérte, és én egyedül maradtam, elővettem a papírlapot, és kirajzszögeztem egy olyan helyre, amely nem túlságosan szembeötlő, én viszont, miközben fel és alá járkálok, mindig vethetek rá egy-egy pillantást.

Éppen csak addig nézem, amíg leolvasom a soron következő ismeretlen szót és annak jelentését. Aztán addig ismétlgetem, amíg be nem vésődött. Ötvenedszerre, századszorra biztosan bevésődik. Majd pedig a következő szó kerül sorra.

Három óra alatt, amíg tart a támlánál az aktív szolgálatteljesítés, harminc-negyven szót be tudok véteni.

Az egyik támlánál, a külső bekötőút mellett állt egy fa, a másikonál, a lőszerraktár közelében be volt ásva egy cölöp vagy karó. Mindkettőnek az volt a hivatása, ha úgy tetszik, létezésük értelme, hogy kirajzszögezzem rájuk az ismeretlen szavakat.

Most éppen ezt a szót vésem be: féltékenység... féltékenység... féltékenység... Nőnemű szó, többesszámban nem fordul elő. Féltékenység... féltékenység...

Ez egy naplószerű könyv, a gótbetűs. Az addig ismeretlen, mármint a másik nyelven ismeretlen „féltékenység” szóba az 1771. július 30-i bejegyzésben futottam bele.

A könyvnek az volt a címe, persze az idegen nyelv szavaival és cirkalmasan szögletes betűivel: *Az ifjú Werther szenvedései*. Egy antikváriumban vásároltam öt forintért, ami negyvenkét évvel ezelőtt sem számított csillagászati összegnek.

54 A kétkötetes nagyszótárat pedig, akármilyen hihetetlenül hangzik is, könyvtárból kölcsönöztem ki. Mindjárt az első nap, egyik váltás után felfedeztem a Münnich Ferenc laktanya könyvtárát. Még nem ért véget a nyitvatartás másfél órája. A szabályzatnak megfelelően tisztelegtem, személynévvel és rendfokozat hiányával jelentkeztem, majd pedig azíránt érdeklődtem: van-e szótár ahhoz a bizonyos nyelvhez? És ha igen, akkor kikölcsönözhető-e? A könyvtárosnő, aki csakis az egyik tiszt felesége lehetett, felírta a nevemet és az alegységemet, majd készségesen kiadta a kétkötetes nagyszótárat. Harminc napra lehetett kikölcsönözni, amennyi a Münnich Ferencben letöltendő külsős őrszolgálat és a fogdabüntetés maximális időtartama is volt. A beesett arcú, sovány nő még meg is dicsért, amiért szabadidőmben idegen nyelvet tanulok, holott – erre a választékos kötőszóra már akkor felfigyelhettem volna –, holott ez a jelenség a sorkatonai szolgálatban nem tekinthető megszokottnak.

Hamarosan megtudhattam, hogy az a tiszt, akinek a könyvtárosnő a felesége, a Münnich Ferenc elhárítótisztje volt. Ez abból világlott ki, hogy az őrparancsnok, a történet elejéről már ismert Siskov tizedes, miután váratlan helyről telefonhívást kapott, elkobozta a gótbetűs könyvet, amelynek szótárzását végeztem, és az inkriminált könyvtárggyal együtt átkísért az elhárítótiszthez, akinek könnyű volt megjegyezmem a nevét. Ugyanúgy hívták, mint a Párt első titkárát. Ő volt Kádár János főhadnagy.

Kádár János a Münnich Ferencben!

Nem volt barátságos. Cigarettaival vagy ülőhellyel nem kínált, de nem is ordítózott, nem is fenyegetőzött. Hümmögve lapozgatta, nézegette a gótbetűs könyvet.

És ezt maga el tudja olvasni?

Legjobb tudásom szerint elmagyaráztam volna, mi a különbség a fraktúra és antikva betűtípusok között, de Kádár János rám szólt, hogy ne magyarázzak. Gyanakodva nézett rám.

Ez valami vallásos könyv?

Főhadnagy elvtársnak jelentem, nem vallásos.

Hát, ha nem vallásos, akkor micsoda?

Főhadnagy elvtársnak jelentem, ez egy szerelmi történet.

Na ne bassza már meg az a kaporszakállú szarfaszú degenerált nílusi székely sábeszdeklis jordán kurva isten! Maga hülyének néz engem, honvéd elvtárs? Maga szerint így néz ki egy szerelmi történet?

Úgy lobogtatta felém a fraktúrával telenyomtatott oldalpárokat, mint megannyi szennyes alsónadrágot.

Legjobb tudásom szerint elmagyaráztam volna, hogy ez egy klasszikus mű, és hogy ezt Goethe írta, akit a Szovjetunióban és a Német Demokratikus Köztársaságban is, sőt a mi hazánkban is nagyra becsülnek, de Kádár János megint rám szólt, hogy ne magyarázzak. Ezzel együtt is, mintha egy kicsit megenyhült volna. 55

Szóval, ez egy szerelmi történet akar lenni. Na, de akkor legalább sokat basznak benne? Mert akkor felolvashatna a honvéd elvtárs egy ilyen baszós részletet.

Óvatosan azt feleltem, hogy még az elején tartok, és különben sem értek minden szót. Azért is kölcsönöztem ki a nagyszótárat.

Kádár János kijelentette, hogy a felesége beszámolt az eseményről, és ez a szokatlan kölcsönzés keltette fel azt a gyanúját, hogy a gótbetűs régi könyvben vallási propaganda olvasható. Biztosan nem ír olyat ez a könyv, hogy vissza kell adnunk a római katolikus egyháznak a termőföldet meg az iskolákat?

Legjobb tudásom szerint elmagyaráztam volna, hogy Goethe ilyesmit sem fiatalkorában, amikor a *Werther* írta, sem később nem gondolt, és hogy Goethének ugyanolyan rossz véleménye volt a papokról, mint az Állami Egyházügyi Hivatalnak, de Kádár János harmadszor is rám szólt, hogy ne magyarázzak. Pontosabban, hogy fogjam be a pofámat, ha vele beszélek. Leíratta velem a szerző nevét (latin betűkkel) és a mű címét (magyarul), majd felszólított, hogy menjek ki a szobából.

Odakint hallottam, hogy hosszasan telefonál, de a szavakat, mondatokat nem értettem. Különben is, volt egy olyan érzésem, hogy az egyik befüggönyözött ablak mögül figyelnek, és nem szerettem volna, ha bárki azt feltételezné rólam, hogy hallgatózom.

Aztán hosszú csend. Aztán telefoncsengés. Aztán Kádár János hangja odabentről. Aztán kinyílt az ajtó. Az az én kibaszott kurva nagy szerencsém – adta értésemre Kádár János –, hogy Pallag elvtárs felhívta a szovjet elvtársakat, ők pedig azt mondták, hogy ez a Gjote vagy ki a lófasz egy haladó polgári szerző. És hogy a békéért harcol, mint a Szovjet Hadsereg. Meg a Magyar Néphadsereg. Hacsak nem annál is nagyobb lelkesedéssel.

Úgyhogy ő vissza is adja a könyvet, vigyem a francba. Mindenesetre majd ő gondoskodik róla, hogy ne nagyon legyen időm olvasgatni.

Felém nyújtotta a gótbetűs könyvet. Visszahúzta. Szétnyitotta.

De most mondjam meg őszintén, haveri alapon: ez tényleg egy szerelmi történet? És mégsem basznak benne? Egyszer sem?

Hallgattam.

Hát, akkor szart sem ér az egész.

Kitépelt a gótbetűs könyvből egy lapot, és elégette az öngyújtójával a hamutartó fölött.

A többit viheti, honvéd elvtárs. Hátra arc, lépés indulj.

56 De aztán, ugye, nem élünk vissza az elhárítótiszt jóságával!

A kiszakított lap előtt a regényhős 1772. szeptember 12-i levele vagy inkább naplóbejegyzése kezdődik.

„Lotte néhány napra elutazott, hogy Alberttel együtt térjen haza. Ma, amikor a szobájába léptem, szembejött velem, én pedig ezer örömmel csókoltam meg a kezét.

Egy kanárimadár szállt a vállára a tükörről. »Újabb jóbarát!« – mondta Lotte. – »A kistestvéreimnek szánom. Olyan aranyos! Ha kenyeret adok neki, verdes a szárnyacskaival, és annyira hercigül csipeget. Nézze, milyen cuki! Még meg is csókol!«

Midőn odatartotta száját a kis jószágnak, az oly kedvesen simult hozzá az édes ajkához, mintha érezhette volna ama boldogságot, mely osztályrészl jutott neki.

»Önt is meg kell csókolnia!« – mondta Lotte, és átnyújtotta a madárkát. A csőröske megtette az ő szájától az enyéig tartó utat, és a csipegető érintés olyan volt, miként egy lehelet, miként a szereteteli gyönyör sejtelme.

»A madár csókjá« – mondtam – »nem teljesen önzetlen. Ő táplálékot keres, így az üres dédelgetésből üres gyomorral tér meg.«

»Ő eszik is a számból« – mondta Lotte. Ajkaival nyújtott a madárnak néhány morzsát, és az ajkáról az önmagát ártatlanul átengedő szeretet örömei mosolyogtak minden lehetséges gyönyörűséggel.

Elfordítottam arcomat. Ezt neki nem volna szabad tennie! Nem volna szabad ingerelnie képzelőerőmet a mennyei ártatlanság és boldogság eme képeivel! Nem volna szabad felébresztenie szívemet abból az álomból, amelybe ringatja némelykor.....”

Itt szakad félbe a szöveg – a szó szoros értelmében szakad az elhárítótiszt mozdulata nyomán –, és folytatódna, ha tehetné, a kitépelt és elhamvadt lapon. A következő könyvoldal tetején már egy hosszabb idézet vége van, amelyet a Münnich Ferenc keretei között nem voltam képes azonosítani. Dagályosan ömlengő szöveg volt, nyilván a Goethe előtti nemzedék valamelyik olyan szerzőjétől, akit kedvel a dúlt lelkű regényhős.

Ma már persze tudom, sőt már egyetemi hallgatóként is tudtam, miután lemásoltam és beragasztottam a helyére a kitépelt lap szövegét, hogy a meglehetősen hosszú lére eresztett érzélgés Ossian énekeiből van átemelve a regénybe.

Goethe regényhőse Ossiant olvas, egyszersmind fordít, aki valójában nem a neki tulajdonított énekek szerzője, hanem a valódi szerző, James

Macpherson fikciója, azaz regényhős. Én a Werther nevű regényhős Ossian-fordítását olvasom, noha valójában nem a regényhős fordította a majdnem két oldalon át áradó szenvedelményt, hanem maga a szerző, Goethe. Teszem ezt – mármint a félbeszakadt részlet olvasását – annak ellenére, hogy „én” mint önmagam regényhőse a Münnich Ferenc keretei között csikorgó hidegben az Ossian-részlet szavainak túlnyomó többségét akkor sem értettem volna, ha Kádár János a kitépelt lappal együtt el nem égeti a szövegben található szavak és szólás jellegű állandósult fordulatok mintegy nyolcvan százalékát.

Fel és alá járkálok, ritkábban a személyi bejárat és az elágazás, gyakrabban a lőszerraktár és a tehergépkocsi között.

Csőr... csőr... csőr... Hímnemű szó, umlaut a többes. Csőr... csőr... csőr...

Táplálék... táplálék... táplálék... Semlegesnemű szó, nincs többese. Táplálék... táplálék... táplálék...

Elfordít... elfordít... elfordít... Gyenge ragozású ige. Elfordít... elfordít... elfordít...

A kiszakított lap és az Ossian-részlet utáni első bejegyzés 1772. október 19-re esik. „Ő, ez a kiszakítottság! Ez a rettenetes kiszakítottság, melyet itt, a keblemben érzek! Gyakorta gondolom: »Ha őt csak egyszer, csak egyetlen egyszer a szívedhez szoríthatnád, ez az egész kiszakítottság telítetté válna!«”

Rettenetes... rettenetes... rettenetes... Igéből képzett főnévből továbbképzett melléknév. Rettenetes... rettenetes... rettenetes...

Úgy sejtettem, hogy egy láthatatlan és névtelen – rettenetes! – rokokó elhárítótiszt kitépelt egy lapot Werther szívéből is.

